

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Föredraget och samtalet

Under många år som pensionär stod jag fortfarande folkhögskolevärlden nära. Följde det som hände tätt intill. Det tror jag gäller i stort sett alla som pensionerats från folkhögskolan. Det långa yrkeslivet följde med in i allt man gjorde; och jag skrev under många år att jag *drömde* om folkhögskolan. Så – efter ett knappt decennium – märkte jag att jag kom allt längre från det som hände och placerade mig vid sidan av. Och för en gammal göteborgare betyder alltid ”vid sidan av” *sidlinjen*, kanten av en fotbollsplan. En fotbollsmatch är nämligen, enligt Albert Camus, (som länge var målvakt i ett korpffotbollslag – eller vad det nu heter i Frankrike), ett oöverträffat moralfilosofiskt seminarium. Nu har jag försökt följa det som händer från sidlinjen – men det har blivit en liknelse som inte längre riktigt håller. Från sidlinjen kan man fortfarande lägga sig i, där finns inte bara linjedomarna utan också lagledare och avbytare. Så vad har jag där att göra? Jag är sannerligen ingen avbytare längre och inte heller lagledare. Och som linjedomare känner jag att spelet ändrat karaktär så mycket att det som var regelbrott en gång i tiden idag accepteras med en axelryckning. Jag tillhör generationen från före glidacklingens införande. Detta blir min sista sidlinje-skröna (men förhoppningsvis inte min sista krönika). Häromkvällen konstaterade jag att de som föddes när jag började mitt folkhögskoleliv snart kan ta ut förtidspension. Från och med nu flyttar jag upp till de översta läktarplatserna. Längre från spelplanen och de allt vanligare tröjdragningarna. Jag kan sakna den tid när det viktigaste under en korpmatch på Heden i centrala Göteborg mellan ESAB och sotarna var hundslagsmålet vid hörnflaggan...

Men, och det är min poäng denna pandemiska vår, när jag flyttar upp till de bakre åskådarplatserna flyttar jag också till en plats - *med bättre överblick*.

Åter verkar folkbildningen vara under attack, denna gången i första

“La chronique apparaît comme la rencontre par excellence de l’actuel et de l’inactuel.”

Jean-François Frackowiak (2016)

hand studieförbunden, men Sverigedemokraterna och deras mörkblå anhang ger sig säkert inte, och folkhögskolorna har redan märkt hur unga okunniga politiker på högerkanten säger saker om folkhögskolan som inte bara är skrämmande utan varje gång felaktigt. Skolformen har brottat ned attacker tidigare, så egentligen är jag inte alltför orolig. Okunniga attacker är jobbiga men i längden ofarliga, nej, jag har alltid tyckt att de verkligen farliga angreppen mot skolformen kommit – inifrån. Och i en tid när allt färre slår vakt om de ”gamla värdena” är kanske en mer försåtlig typ av påhopp mer att oroas sig för.

Ett av dessa gamla värden är *samtalet*. Idag verkar samtal vara något annat än förr. Samtalet idag är ”debatt” eller ”diskussion” eller möjlighet att kommentera ett föredrag, ”*nu lämnar jag ordet fritt för kommentarer*”-syndromet. Men det goda samtalet är något annat än debatt. Ett samtal är ett utbyte av meningar eller idéer uppblandat med frågor, det är inte detsamma som att vinna en debatt eller att ”få rätt”. Det som utmärkte folkhögskolan var, tack vare avsaknaden av prov- och examensstress, denna generösa *tid* att verkligen samtala, att pröva det man hade hört under lektionerna eller läst under långa stunder på rummet i elevhemmet. Man vet något, och den andre vet något och jämförelsen, samtalet, leder, inte sällan, till det viktigaste av allt i tillvaron: *den nya insikten*. Och det finns en intressant (och för nutida politiker förmodligen fullständigt obegriplig) lärdom att dra av det jag här skrivit. Det har med *tid* att göra.

Jag minns en diskussion jag en gång hade med en av den danska folkhögskolans mest tongivande företrädare, Poul Engberg. När jag på något rektorsmöte under 90-talet hävdade att ett gediget bibliotek hörde till det viktigaste i en folkhögskola fräste han åt mig och sa att det var just det som gjorde det omöjligt att överhuvudtaget tala om folkhögskola i Sverige. ”En

svensk folkhögskola är byggd kring boken, den danska kring föredraget, muntligheten, den mänskliga rösten”, sa han. Föredragssalen var hjärtat. Men vad han inte begrep då och vad den danska folkhögskolan kanske aldrig begripit är att ett föredrag i någon mening liknar ett teaterstycke, eller en film, eller till och med ett musikstycke. Det är fint, vackert, spännande, intressant medan det pågår. Men den som lyssnar eller betraktar är – passiv. Man får en idé som genast blockeras av att det kommer en till, och sedan ännu en scen eller ett påstående som man skulle vilja kommentera och sedan kommer det något som fångslar en på nytt och lägger sig över det man just hade velat tänka färdigt och inte någon gång kan man stanna upp för att anteckna färdigt eller få något förtydligat – ”vi tar det efteråt”. I biblioteket får författaren tänka hur svårt som helst, man går tillbaka i texten, man grunnar på om han, eller hon som vi numera säger, har rätt, man kan göra en anteckning, man kan vakna mitt i natten och ta fram boken och se om man läst rätt.

Och så är det också i samtalet, det goda samtalet. Till skillnad från filmupplevelsen, musikupplevelsen, upplevelsen av ett makalöst föredrag är läsningen och samtalet tidlöst. Till skillnad från de horisontella upplevelserna är samtalet och läsningen lodräta tillstånd. Och i det lodräta ligger att man kan gå – på djupet.

Finns den möjligheten fortfarande – i vår förfärande NPM-samtid?